

Mercedes Maestre: la revolució des de la sanitat

per JOSEP LLUÍS BARONA

Mercedes Maestre Martí (1904-1989) va ser una metgessa republicana, pediatra i socialista, que va desenvolupar un excepcional activisme per la reforma social i el dret a la salut. Llicenciada en Medicina per la Universitat de València (1928) es va doctorar en pediatria a la Universitat Central de Madrid. Com a estudiant universitària, Maestre va participar en les accions de la Federació Universitària Escolar (FUE) contra la dictadura de Primo de Rivera juntament amb Emilio Navarro Beltrán, també estudiant de medicina i el seu company de vida. Navarro Beltrán era anarquista, membre de la CNT i va exercir com a conseller provincial de Sanitat des del 1937.

Com a conseqüència d'haver donat suport a les lluites mineres i la revolució frustrada en Astúries del 1934, Mercedes Maestre va ser empresonada. Va ser presidenta del sindicat mèdic de la UGT a València, al qual també pertanyien el tisiòleg José Chabás Bordehore i José Estellés Salarich, inspector general de sanitat quan va guanyar les eleccions el Front Popular en 1936. Maestre exercia com a pediatra i també feia activisme social i sanitari en centres, revistes i publicacions, com altres metges de l'època. Era col·laboradora de la *Revista de Higiene y Tuberculosis* (1905-1937), en què s'ocupava de temes relacionats amb la salut infantil. Activista infatigable, Mercedes Maestre va ser presidenta de la Lliga per a la Reforma Sexual i va impartir cursos i conferències en centres obrers i ateneus llibertaris. També va treballar com a metgessa del Sindicat del Transport del Grau, afecte a la CNT, i a l'octubre de 1936 presidia el Patronat d'Assistència Social de València, creat pel Front Popular.

La primera ministra de Sanitat d'un govern a Espanya, l'anarquista Federica Montseny, va ser nomenada per Juan Negrín quan el govern es traslladà a València en 1936. En un testimoni posterior, Montseny afirmava: «Quan vaig fer-me càrrec del Ministeri [de Sanitat] em vaig esforçar a buscar personal idoni, amb la voluntat de potenciar la presència femenina en aquest món polític, del qual la dona s'havia vist gairebé sempre marginada. Vaig nomenar subsecretària la doctora Mercedes Maestre...» Des del seu càrrec, i en unes condicions duríssimes imposades

Biblioteca Digital Hispánica

«Mercedes Maestre va desenvolupar un excepcional activisme per la reforma social i el dret a la salut»

per la guerra, Maestre va treballar especialment en les evacuacions dels refugiats i en l'assistència social i sanitària als xiquets. Per encàrrec de la ministra va elaborar també un esborrany de decret sobre la interrupció voluntària de l'embaràs, com l'aprovat per la Generalitat de Catalunya impulsat per Félix Martí Ibáñez. Tanmateix, el decret de Mercedes Maestre no el va arribar a aprovar el Govern de la República.

Més avançada la guerra, com tants metges més, va ser militaritzada. Va exercir el grau de capitana militar al Servei de Transfusió de Sang de l'Exèrcit, que depenia del que aleshores era rector de la Universitat de València, el catedràtic de Fisiologia José Puche Álvarez. Maestre va tenir una actuació molt destacada al gener de 1938 en el transport de sang destinada a l'hospital de Garaballa (Terol), per fer transfusions en moments molt crítics de la guerra al front de Terol. Va romandre a València fins al final de la guerra.

L'1 de març de 1939 va sortir en vaixell cap a Orà i d'allí a França, on va ser ingressada en un camp de refugiats a Saint-Étienne. Després de tres anys d'exili francès, en 1942 s'embarcà amb el seu company en el vaixell *Nyassa*, amb destinació a Veracruz (Mèxic). En aquest país va romandre dues dècades, treballant com a pediatra dels exiliats a la Casa Regional Valenciana, al Centre Asturià i al Club Mundet. A l'exili va continuar militant en el partit socialista. Maestre, amb Navarro Beltrán, va tornar a València a començament de la dècada de 1960, i va reprendre la clínica pediàtrica en 1964. Va morir en l'anonimat en 1989. ☺

JOSEP LLUÍS BARONA. Catedràtic d'Història de la Ciència de la Universitat de València.